

Kontext přípravy diplomové práce:

Alexandra navštěvoval můj kurz „Ekonomické systémy v historicko-sociologické perspektivě“, který byl zařazen do výukového programu magisterského studia historické sociologie. Chtěla využít teoretického konceptu tohoto kurzu, který byl založen na sociologické analýze modernity, jejích funkčních a institucionálních rámců a na úloze tržně - kapitalistických ekonomických forem v institucionálním uspořádání moderních společností. Posledně jmenovaný aspekt byl prezentován pomocí vývoje vlivných ekonomických teorií. Alexandra navrhla, že uvedené zaměření kurzu by mohlo být využito pro období druhé poloviny 19. století a počátek 20. století, kdy v Rusku docházelo k výraznější dynamice modernizačních změn a lze si položit otázku jakou úlohu v nich sehrávaly jednotlivé funkčně specifické instituce, včetně soukromovlastnicky založených ekonomických institucí. Tento námět jsem přijal a dohodli jsme se, které koncepční poznatky by bylo možné pro tuto analýzu využít, s jakými empirickými zdroji lze počítat a jak bude práce strukturována. Alexandra mně postupně předkládala jednotlivé části práce, které jsme diskutovali. Postupně se dařilo překonávat jazykovou bariéru, což podmiňovalo dosažení přijatelné analytické hodnoty diplomové práce. Značná pozornost byla také věnována formálním náležitostem práce.

Struktura diplomové práce:

Práce se strukturována standardním rámcem odborného textu: v úvodu je prezentován poznávací kontext práce a otázky, které chce autorka řešit; poté následuje teoretická část, kde je nastíněn rámec vývoje tržních institucí v Rusku v kontextu celkového vývoje v Evropě. Empirická část je rozdělena do dvou částí: nejprve je objasněna imperiální pozice Ruska v 19. století a její ekonomické a sociální souvislosti; poté je prezentována analýza budování tržních institucí v Rusku, které pokrývá druhou polovinu 19. století a počátek století příštího. V závěrečné části práce jsou shrnuty získané poznatky a přiložen seznam použité literatury.

Hodnocení jednotlivých částí práce:

Úvod celkem výstižně charakterizuje tematický rámec práce. Bylo by však vhodné tento rámec doplnit formulací badatelského problému, který má být řešen, což by zúžilo a ulehčilo analýzu.

První podkapitola první kapitoly charakterizuje rozdíly v budování kapitalistických tržních institucí v Anglii, Francii a Německu, které jsou interpretovány dosti obecně a v řadě tvrzení problematicky. Bylo by vhodné provést toto srovnání s pomocí té hypotézy, kterou autorka navrhuje v podkapitole

3. Ve druhé podkapitole je naznačen přehled ekonomických teorií, které byly rozvíjeny v Rusku (název podkapitoly je v tomto smyslu nepřesný). Zde není jasná citace Plechanova. Ve třetí podkapitole autorka vysvětluje, že chce využít poznatky institucionální ekonomie, krátce charakterizuje přístup jednoho z jejích zakládajících autorů a poté uvádí dva koncepční zdroje, které chce při analýze tržních institucí využít: Giddensovu koncepci institucionálního shluku modernity, která charakterizuje spíše vnější prostředí pro fungování ekonomických institucí a Whitleyho vymezení ekonomických institucí. Tyto dva koncepční zdroje jsou důležité pro analýzu, Veblenův úhel pohledu není využit.

Druhá kapitola popisuje specifika imperiálního vládnutí v rozšiřujících se mocenských ambicích Ruské monarchie a okolnosti i podmínky, které ovlivňovaly modernizačně orientované reformy. Důležitý je popis mocenského kontextu dekretu o zrušení nevolnictví. Tematicky je tato část podnětná, avšak vyskytuje se zde řada nejasných argumentů a pojmů. Vyskytují se zde samostatné odstavce s daty a bez označení pramene. Týká se to pojmu „barsšina“, který by bylo vhodné přesněji charakterizovat v kontextu jeho aktérů a jejich mocenských pozic; dále objasnit větu „zároveň ale velká část nejen pracovníků v průmyslu, ale také podnikatelů zůstávala nevolníky“. Použití pojmu beztřídní u orgánů samosprávy – zemstev – je nejasný (uvádí se, že jsou volena třídami).

Třetí kapitola specifikuje některé okolnosti industrializace konce 19. století a počátku století dvacátého v Rusku a s nimi související dvě důležité vlny reforem, které upravovaly rámcové podmínky pro fungování tržních institucí, zejména finančních trhů a agrárního sektoru, a úlohu státu v těchto národohospodářských změnách. Přínosně jsou popsány důsledky prohraných válek, ambivalentnost ekonomických vztahů se zahraničím a slabá akumulací síla domácí ekonomiky. Analýza Stolypinových reforem vyjasňuje problémy budování tržních institucí v zemědělství. Které byly již diskutovány ve druhé kapitole. Přehledně jsou také popsány pokusy o adaptaci panujících forem carské moci ke změnám v ekonomické a sociální struktuře ruské společnosti. Tato kapitola je relativně obsažná, i když lze upozornit na některé nejasnosti, např. Tvrzení prvního odstavce podkapitoly 3.2 je problematické nebo některé tabulky nejsou řádně označeny (Tabulka 3 jednotka pro sloupec industries; ibid pro tabulku 7; Tabulka 8 by byla obsažnější s údajem, kdy působily jednotlivé Dumy).

V závěru autorka shrnuje získané poznatky o utváření kapitalistických forem tržních institucí v Rusku ve sledovaném období, identifikuje jeho klíčové faktory a souvislosti mezi nimi (těžba surovin a jejich přeprava- investičně náročné a velké podniky - nedostatečná produktivita a tvorba domácího kapitálu-úloha státu a závislost na zahraničním kapitálu-slabé ekonomické postavení středních a malých firem (včetně zemědělství) a jeho (nepříznivé) důsledky pro formování

diferencované sociální struktury a demokratických forem vládnutí). K tomuto hodnocení využívá srovnání s obdobnými procesy v dalších evropských zemích, které popsala v první kapitole.

Celkové hodnocení diplomové práce:

Autorka si zvolila téma, které je v současnosti značně aktuální a k jehož studiu může významně přispívat takový typ historicko sociologické reflexe, který udržuje makrosociologický pohled a je otevřený k mezioborovým poznávacím podnětům. Autorka zvolila tuto (náročnější, např. oproti konkrétnějšímu studiu s pomocí archivních pramenů) cestu, která je ovšem náročnější na spolehlivé teoretické zaštitění práce a výstižnou volbu problému, který by umožnil zaměřit studium na interpretačně přínosné poznatky. Takovou možnost nabízí zvolené koncepce (Giddens, Whitley) a orientace analýzy na inter-institucionální vztahy. Jejich prezentace i využití v analýze jsou však nedostatečné. Analýza spíše sleduje tematickou orientaci dostupných pramenů. I s ohledem na výše uvedené připomínky a námitky k jednotlivým částem a celkovému výsledku diplomové práce konstatuji, že se autorce podařilo vymezit klíčové období, ve kterém se formovaly předpoklady i záměrná opatření pro budování tržních institucí, a také poukázat na jejich vzájemné souvislosti i vliv, které způsobují jejich specifické formy projevu v podmínkách Ruska.

Formální aspekty posuzuji s pochopením autorčiny situace, pro kterou čeština není mateřský jazyk. Určité formulační nepřesnosti nebránily v pochopení smyslu argumentace. Pokud ano, pak jsem to uvedl v námitkách. Je nutno však autorce vytknout, že stránky textu nejsou číslovány: text bez paginace umožňuje sice jeho čtení, ale ztěžuje jeho komentování.

Práci doporučuji k obhajobě a k celkovému hodnocení se vyjádříme až po reakci autorky na moje připomínky.

Müller Karel (30.8.2014)